ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Айнулозода Наҳтулло Айнуло «Таҷрибаи таърихии ташаккул ва рушди хоҷагии роҳу нақлиёт дар Тоҷикистон (солҳои 1924-2021)» барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ

Автореферати диссертатсияи Айнулозода Наҳтулло Айнуло, ки ба масъалаи «Таҷрибаи таърихии ташаккул ва рушди хоҷагии роҳу нақлиёт дар Тоҷикистон (солҳои 1924–2021)» бахшида шудааст, як таҳқиқоти муҳим ва арзишманди илмӣ дар самти омӯзиши таърихи иқтисодӣ ва иҷтимоии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб рафта, ба масъалаи омӯзиши равандҳои ташаккул, инкишоф ва таҳаввули соҳаи роҳу нақлиёт дар марҳилаҳои гуногуни таърихӣ бахшида шудааст. Рушди инфрасохтори нақлиётӣ яке аз омилҳои асосии таъминкунандаи рушди иқтисодӣ, таҳкими робитаҳои дохиливу байналмилалӣ ва таъминкунандаи суботи иҷтимоӣ арзёбӣ мегардад, таҳқиқи таҷрибаи таърихии ин соҳа аҳаммияти муҳим ва саривақтӣ касб менамояд.

Дар автореферат муаллиф масъалаи ташаккул ва рушди низоми роҳу нақлиёти Тоҷикистонро дар доираи таҳаввулоти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии мамлакат аз солҳои аввали ташкилшавии ҳокимияти шуравӣ то давраи соҳибистиқлолии давлатӣ мавриди таҳқиқ қарор додааст.

Аз муҳтавои автореферат бармеояд, ки диссертант кӯшиш намудааст рушди соҳаи роҳу нақлиётро на танҳо ҳамчун як бахши иқтисодӣ, балки ҳамчун унсури муҳими сиёсати давлатӣ ва яке аз омилҳои асосии ташаккули фазои ягонаи иқтисодиву иҷтимоии ҷумҳурӣ мавриди омӯзиш қарор диҳад.

Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот дар муқаддимаи автореферат ба таври муфассал ва асоснок шарҳ дода шудааст. Муаллиф дуруст таъкид менамояд, ки барои Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун кишвари дорои шароити мураккаби ҷуғрофӣ, ки 93%-и онро кӯҳҳо ташкил медиҳанд, масъалаи рушди роҳу нақлиёт ҳамеша зери назари бевоситаи роҳбари давлат, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қарор дорад. Маҳз сатҳи рушди инфрасохтори нақлиётӣ ба таъмини робитаи устувори байни минтақаҳои ҷумҳурӣ, густариши муносибатҳои иқтисодӣ, рушди савдо ва таҳкими робитаҳои байналмилалӣ таъсири мустақим мерасонад. Дар ин замина, омӯзиши таҷрибаи таърихии рушди соҳаи роҳу нақлиёт имконият медиҳад, ки омилҳои асосии пешрафт ва мушкилоти мавҷудаи соҳа аз нигоҳи илмӣ таҳлил карда шаванд.

Муаллиф асоснок қайд менамояд, ки то имрӯз масъалаҳои алоҳидаи рушди роҳсозӣ, роҳи оҳан ва авиатсияи гражданӣ дар таҳқиқоти илмӣ мавриди баррасӣ қарор гирифта бошанд ҳам, таҳқиқоти фарогир ва мукаммале, ки тамоми марҳилаҳои рушди соҳаи роҳу нақлиётро дар як

давраи таърихии тӯлонӣ фаро гирифта бошад, амалан анҷом дода нашудааст. Аз ин лиҳоз, таҳқиқоти мазкур дорои аҳаммияти муҳими илмӣ буда, метавонад холигии мавҷудаи илмиро то андозае пурра намояд.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот дар автореферат бо назардошти талаботи таҳқиқоти илмии муосир ба таври мушаххас, пайдарпай ва аз ҷиҳати мантиқӣ дуруст муайян гардидаанд. Муаллиф ҳангоми таҳияи ҳадафҳои асосии таҳқиқот кӯшиш намудааст, ки масъалаи мавриди омӯзишро дар доираи равандҳои воқеии таърихӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии кишвар баррасӣ намуда, паҳлуҳои асосии ташаккул ва рушди хоҷагии роҳу нақлиётро дар Тоҷикистон ба таври ҳамаҷониба таҳлил намояд. Мақсади асосии таҳқиқот аз омӯзиши комплексӣ ва амиқи таҷрибаи таърихии ташаккул ва рушди хоҷагии роҳу нақлиёт дар Тоҷикистон дар солҳои 1924–2021 иборат буда, дар доираи он масъалаҳои муҳими вобаста ба рушди инфрасохтори нақлиётӣ, сиёсати давлатӣ дар самти роҳсозӣ ва нақлиёт, инчунин таъсири ин соҳа ба пешрафти иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷумҳурӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд.

Бо мақсади ноил гардидан ба ҳадафҳои гузошташуда, муаллиф як қатор вазифаҳои муҳими илмиро муайян намудааст, ки онҳо бо мазмун ва муҳтавои мавзуи таҳқиқот мутобиқати комил доранд. Аз ҷумла, дар автореферат масъалаҳои таҳлили таърихнигорӣ ва сарчашмашиносии мавзуъ, омӯзиши дараҷаи таҳқиқи масъала дар адабиёти илмии ватанӣ ва хориҷӣ, баррасии заминаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ташаккули соҳаи роҳу нақлиёт, муайян намудани омилҳои асосии рушди инфрасохтори нақлиётӣ, таҳқиқи хусусиятҳои бунёд ва рушди роҳҳои автомобилгард, роҳи оҳан ва авиатсияи граждании дар марҳилаҳои гуногуни таърихӣ, инчунин омӯзиши нақши соҳаи нақлиёт дар рушди иқтисоди миллӣ ва таҳкими робитаҳои минтақавӣ ба таври возеҳ инъикос ёфтаанд.

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, ки дар автореферат инъикос ёфтаанд, бо риояи талаботи таҳқиқоти илмии муосир ба таври дақиқ, мантиқӣ ва пайдарпай муайян гардида, мазмуну муҳтавои асосии диссертатсияро пурра фаро мегиранд. Аз муҳтавои автореферат бармеояд, ки муаллиф ҳангоми муайян намудани ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот кӯшиш намудааст масъалаи ташаккул ва рушди хоҷагии роҳу нақлиётро дар Тоҷикистон дар иртиботи мутақобилаи омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва инфрасохторӣ мавриди омӯзиши ҳамаҷониба қарор диҳад. Мақсади асосии таҳқиқот ба омӯзиши ҳамаҷонибаи таҷрибаи таърихии ташаккул ва рушди хоҷагии роҳу нақлиёт дар Тоҷикистон дар солҳои 1924–2021 равона гардида, дар доираи он равандҳои асосии бунёд, ташаккул ва такомули инфрасохтори нақлиётии кишвар дар марҳилаҳои гуногуни таърихӣ таҳлил шудаанд.

Дар автореферат вазифаҳои таҳқиқот бо тартиби муайян ва мантиқан ба ҳам алоқаманд пешниҳод гардидаанд. Муаллиф, пеш аз ҳама, масъалаҳои марбут ба вазъи таърихнигорӣ, сарчашмашиносӣ ва асосҳои назариявию методологии мавзуъро баррасӣ намуда, дараҷаи омӯзиши масъала дар адабиёти илмии ватаниву хориҷиро таҳлил кардааст. Ин равиш имконият додааст, ки заминаҳои илмии таҳқиқот мушаххас гардида, мавқеи мавзуи мазкур дар илми таърих равшан муайян карда шавад.

Ҳамзамон, дар автореферат ба масъалаҳои муайян намудани заминаҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии ташаккули соҳаи роҳу нақлиёт дар солҳои 20–40-уми асри XX таваҷҷуҳи ҷиддӣ зоҳир гардидааст. Муаллиф равандҳои ташаккули ибтидоии шабакаҳои роҳсозӣ ва нақлиётиро дар иртибот ба сиёсати иқтисодии давлат, раванди саноатисозӣ ва зарурати рушди иртибототи дохиливу байни минтақаҳо таҳлил намудааст. Дар ин замина, масъалаҳои рушди роҳҳои автомобилгард, ташаккули шабакаи роҳи оҳан ва пайдоишу рушди авиатсияи гражданӣ ҳамчун бахшҳои муҳими инфрасохтори нақлиётӣ мавриди омӯзиши амиқ қарор гирифтаанд.

Дар автореферат инчунин масъалаҳои вобаста ба вазъи соҳаи роҳу нақлиёт баъди Ҷанги Бузурги Ватанӣ, тадбирҳои барқарорсозии инфрасохтори харобгардида, рушди шабакаҳои роҳҳои мошингард дар солҳои 1950–1970, ҷорӣ гардидани технологияҳои нав ва равандҳои механиконии хоҷагии роҳу нақлиёт баррасӣ шудаанд. Муаллиф таъсири ин омилҳоро ба рушди иқтисоди миллӣ, беҳтар гардидани иртибототи байнириминтақавӣ ва густариши робитаҳои иқтисодиву иҷтимоӣ таҳлил намудааст.

Қобили зикр аст, ки дар автореферат ба масъалаҳои рушди инфрасохтори нақлиётӣ дар давраи соҳибистиқлолӣ низ таваҷҷуҳи махсус дода шудааст. Аз ҷумла, масъалаҳои татбиқи лоиҳаҳои стратегии роҳсозӣ ва нақбсозӣ, навсозии роҳҳои байналмилалӣ, рушди нақлиёти роҳи оҳан ва авиатсияи гражданӣ, инчунин таҳкими ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи нақлиёт ҳамчун омилҳои муҳими рушди иқтисодиву иҷтимоии кишвар арзёбӣ гардидаанд. Муаллиф аҳаммияти стратегии сохтмони роҳҳо ва нақбҳоро дар раванди таъмини пайвастагии минтақаҳои кишвар ва баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ асоснок намудааст.

Дар маҷмуъ, вазифаҳои таҳқиқот, ки дар автореферат пешниҳод гардидаанд, дорои хусусияти таҳлилӣ, илмӣ ва ҷамъбасткунанда буда, ба ошкор намудани қонуниятҳо ва хусусиятҳои асосии рушди соҳаи роҳу нақлиёт дар Тоҷикистон мусоидат менамоянд. Мутобиқати мантиқии мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот бо муҳтавои умумии диссертатсия аз сатҳи баланди омодагии илмии муаллиф, дониши хуби назариявӣ ва муносибати ҷиддии ӯ нисбат ба масъалаи таҳқиқшаванда шаҳодат медиҳад.

Объекти таҳқиқотро соҳаи роҳу нақлиёти Тоҷикистон дар солҳои 1924–2021 ташкил медиҳад, ки тамоми равандҳои вобаста ба ташаккул, рушд ва такомули инфрасохтори нақлиётии кишварро дар бар мегирад. Дар доираи объект, масъалаҳои марбут ба бунёд ва рушди роҳҳои автомобилгард, роҳи оҳан, авиатсияи гражданӣ, сохтмони нақбҳо, ташкили шабакаҳои коммуникатсионӣ ва фаъолияти муассисаҳои соҳаи роҳу нақлиёт мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд.

Мавзӯи таҳқиқот бошад, ба омӯзиши равандҳои таърихии ташаккул ва рушди инфрасохтори роҳу нақлиёт, сиёсати давлатӣ дар самти рушди соҳа, хусусиятҳои марҳилавии такомули шабакаҳои нақлиётӣ ва таъсири онҳо ба пешрафти иқтисодиву иҷтимоии ҷумҳурӣ равона гардидааст. Муаллиф, ҳамчунин, нақши инфрасохтори нақлиётиро дар таҳкими робитаҳои байниминтақавӣ, рушди иқтисоди миллӣ, беҳтар гардидани вазъи иҷтимоии аҳолӣ ва баромадани кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ таҳлил намуда, ба муаллиф имконият додааст, ки масъалаи мавриди назарро дар доираи муносибати системавӣ, таърихӣ ва таҳлили комплексӣ мавриди омӯзиши амиқ қарор дода, хусусиятҳо ва қонуниятҳои асосии рушди соҳаи роҳу нақлиётро дар Тоҷикистон ба таври воқеъбинона муайян намояд.

Аз муҳтавои автореферат маълум мегардад, ки диссертатсия аз муқаддима, шаш боб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад. Сохтори таҳқиқот мантиқӣ буда, пайдарпайии масъалагузорӣ ва таҳлили маводи илмӣ ба талаботи таҳқиқоти докторӣ ҷавобгӯ мебошад. Муаллиф тавонистааст масъалаҳои мавриди таҳқиқро дар робитаи мутақобила ва бо риояи пайдарпайии таърихӣ таҳлил намояд.

Боби якуми диссертатсия ба масъалаҳои таърихнигорӣ, сарчашмашиносӣ ва заминаҳои ташаккули хоҷагии роҳу нақлиёт бахшида шудааст. Дар ин боб муаллиф дараҷаи омӯзиши масъала дар адабиёти илмии ватаниву хориҷиро таҳлил намуда, саҳми муҳаққиқони гуногунро дар омӯзиши масъала муайян кардааст. Ҳамзамон, дар ин бахш заминаҳои таърихии ташаккули роҳу нақлиёт аз давраҳои қадим то ибтидои асри XX мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Муаллиф бо истифода аз маълумоти таърихӣ нақши Роҳи Бузурги Абрешим ва мавқеи Тоҷикистонро дар низоми робитаҳои иқтисодиву тиҷоратии минтақа нишон додааст.

Боби дуюми диссертатсия ба ташаккул ва рушди хоҷагии роҳ дар солҳои 20–40-уми асри XX бахшида шудааст. Дар ин бахш масъалаҳои бунёди аввалин роҳҳои автомобилгард, ташкили сохторҳои идоракунии роҳсозӣ ва нақши онҳо дар рушди иқтисодиву иҷтимоии ҷумҳурӣ таҳлил гардидаанд. Муаллиф нишон медиҳад, ки дар шароити мураккаби табиӣ ва маҳдудияти имкониятҳои иқтисодӣ ташаккули шабакаи роҳҳои автомобилгард аҳаммияти махсус дошт.

Дар боби сеюм масъалаҳои ташаккул ва рушди роҳи оҳан ва авиатсияи гражданӣ дар солҳои аввали ҳокимияти шуравӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Муаллиф бо такя ба маводи бойгонӣ ва маълумоти оморӣ нишон медиҳад, ки рушди роҳи оҳан ва нақлиёти ҳавоӣ дар ташаккули фазои ягонаи иқтисодии ҷумҳурӣ нақши муҳим бозидааст. Хусусан, баррасии масъалаи ташаккули авиатсияи гражданӣ ва истифодаи он дар шароити кӯҳистонии Тоҷикистон аз ҷиҳати илмӣ ҷолиб мебошад.

Бобҳои минбаъдаи диссертатсия ба давраи баъдиҷангӣ ва солҳои соҳибистиқлолӣ бахшида шудаанд. Муаллиф масъалаҳои барқарорсозӣ ва рушди инфрасохтори нақлиётӣ, равандҳои механиконӣ ва модернизатсия, сохтмони роҳҳои стратегӣ, нақбҳо ва рушди ҳамкориҳои байналмилалиро мавриди таҳлил қарор додааст. Дар ин замина, таҳлили масъалаи раҳоӣ аз бунбасти коммуникатсионӣ ва сиёсати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти рушди соҳаи нақлиёт аҳаммияти махсус дорад.

Дар автореферат масъалаҳои марбут ба аҳаммияти стратегии инфрасохтори нақлиётӣ дар таъмини пайвастагии устувори минтақаҳо, таҳкими ягонагии иқтисодии кишвар ва беҳтар гардидани сатҳи дастрасии аҳолӣ ба хизматрасониҳои нақлиётӣ мавриди таваҷҷуҳи махсус қарор гирифтаанд. Ҳамзамон, таъсири ин равандҳо ба густариши робитаҳои иҷтимоиву иқтисодӣ ва рушди мутавозини ҳудудҳои ҷумҳурӣ аз дидгоҳи илмӣ ва таҳлилӣ арзёбӣ гардидааст.

Муаллиф дар таҳқиқот аз доираи васеи сарчашмаҳои илмӣ, бойгонӣ ва оморӣ истифода намудааст. Қисме аз маводи истифодашуда бори аввал ба гардиши илмӣ ворид гардидаанд, ки ин ҷиҳати арзишманди таҳқиқот ба ҳисоб меравад. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот тавассути истифодаи усулҳои муосири таҳқиқоти таърихӣ, таҳлили муқоисавӣ ва муносибати системавӣ таъмин гардидааст.

Аҳаммияти назариявии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои он метавонанд барои рушди минбаъдаи таърихи иқтисодӣ ва омӯзиши масъалаҳои инфрасохтории Тоҷикистон заминаи илмӣ фароҳам оваранд. Ҳамзамон, аҳаммияти амалии таҳқиқот низ назаррас буда, хулоса ва пешниҳодҳои муаллиф метавонанд ҳангоми таҳияи стратегияҳои давлатӣ, барномаҳои рушди соҳаи нақлиёт ва лоиҳаҳои инфрасохторӣ истифода шаванд.

Автореферати диссертатсияи Айнулозода Наҳтулло Айнуло таҳқиқоти мукаммал, илман асоснок ва дорои аҳаммияти муҳими назариявию амалӣ буда, бо истифода аз сарчашмаҳои муътамад ва таҳлили амиқи илмӣ масъалаи муҳими таърихи рушди соҳаи роҳу нақлиёти Тоҷикистонро ҳамаҷониба мавриди омӯзиш қарор додааст.

Бо назардошти аҳаммияти илмӣ, навгонии таҳқиқот, асоснокии хулосаҳо ва мутобиқати диссертатсия ба талаботи муқаррарнамудаи Комиссияи олии аттестатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон, метавон хулоса намуд, ки диссертатсияи Айнулозода Наҳтулло Айнуло дар мавзӯи «Таҷрибаи таърихии ташаккул ва рушди хоҷагии роҳу нақлиёт дар Тоҷикистон (солҳои 1924–2021)» ба талаботи корҳои илмии докторӣ пурра ҷавобгӯ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори илмҳои таърих аз рӯйи ихтисоси 6.1.1. Таърихи ватанӣ мебошад.

Доктори илмҳои таърих, профессори
кафедраи Таърихи халқи тоҷики МДТ
"Донишгоҳи давлатии Хуҷанд
ба номи академик Бобоҷон Ғафуров" Набизода Ваҳҳоб Машраб

Имзои В.М.Набизодаро тасдиқ менамоям.

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси МДТ "Донишгоҳи давлатии Хуҷанд
ба номи академик Бобоҷон Ғафуров" З.Сайдуллозода

«23» 05 с.2026